

Jurchuk V. M. Development of communicative culture on practical employments of future teachers of technology in the institute of higher.

On the basis of analysis of psychology-pedagogical literature in the article possibilities are considered for development of communicative culture of future teachers of technology at the study of technical disciplines.

Keywords: communicative culture, communicative competence, technical disciplines, teachers of technology.

*Яковлева В. А., Чумак А. С.
Криворізький державний педагогічний університет*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ЗАСОБАМИ РУЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ МАТЕРІАЛІВ

У статті розкрито зв'язок інтелектуального розвитку учнів з їх потребами, які створені для них і спираються на їх можливості. Визначені особливості інтелектуального розвитку учнів засобами ручної художньої обробки матеріалів та переваги комплексного підходу до організації цього процесу.

Ключові слова: інтелектуальний розвиток, творча діяльність, ручна художня обробка.

Соціально-практичний аспект занять з ручної художньої обробки матеріалів вимагає наукового обґрунтування процесу проведення занять при роботі з підлітками, розуміння ними значення праці, як необхідного чинника фізичного і розумового розвитку особистості, її творчого характеру бажання підвищити якість і продуктивність праці. Поєднання навчання з продуктивною працею, яка повинна мати кінцевий результат, створює умови розвитку естетичного та художнього смаку, абстрактного, розумового та технічного мислення. Таким чином, ручна художня обробка матеріалів цілеспрямовано впливає на розвиток інтелектуальних творчих здібностей особистості.

Особливості творчого відношення школярів до ручної праці, обумовлені низкою соціально-економічних чинників, які органічно пов'язані між собою. Це по-перше удосконалення засобів виробництва, їх модернізація, зміна характеру та змісту праці; висунення нових умов до учасників виробничого процесу до їх загальноосвітнього та фахового рівня.

Відомий психолог Л. С. Виготський встановив зв'язок інтелектуального розвитку людини з її потребами. В своїй роботі він вважає, що: "...великий винахідник, той же геній, є завжди людиною свого часу, свого середовища. Його інтелектуальний розвиток, творчі здібності виходять з тих потреб, які створені для нього і спираються на його можливості, які знову існують поза ним" [2, с. 26]. У своїх дослідженнях Л. С. Виготський творчість і інтелектуальний розвиток тісно пов'язує з уявою, він звертає увагу на те, що: "... де зберігається хоч незначна частина творчого життя, там має місце інтелект і уява" [2, с. 29]. Він наголошує на тому, що діяльність уяви в підлітковому віці майже закінчується, зменшується потяг до фантазій. В підлітковому віці у дітей формується свій власний інтимний світ. На цей час проявляються два типи уяви: пластична та емоційна або зовнішня та внутрішня уяви, а "...бажання уяви до втілення – це дійсна основа і спонукаючий початок творчості і інтелектуального розвитку" [2, с. 34].

Інтелектуальний розвиток особистості у взаємодії з соціумом конкретизує наше розуміння загальної сутності людини. При цьому, дитина поглиблює свої знання, щодо формування духовного світу особистості, умови і мотивацію її діяльності. Видатний науковець В. М. Бехтерев, розглядаючи питання розвитку інтелекту та творчості особистості зазначав: "Для всякого розвитку дитини (інтелектуального і творчого) необхідна та чи інша ступінь обдарованості і відповідне виховання, які створюють певні навички в праці; останне

розвиває нахил в бік природних задатків, завдяки чому виникає майже непереборне прагнення і потяг до творчості, безпосереднім визначенням її задач є оточуюче середовище у формі даної природи, матеріальної і соціальної обстановки” [1, с. 34].

Численні проблеми трудового навчання, творчої діяльності в цілому, художньої, технічної, народження творчої особистості дозволяють прослідкувати за особливостями творчого відношення до праці. Творче відношення до художньої обробки матеріалів є однією із головних характеристик особистості учня, його відношення до дійсності. Творче відношення до праці має основу з родовим умінням “...відношення людини до діяльності” і підкоряється основним законам розвитку і прояву діяльності людини – це спосіб діяльності і розвитку, формування особистості всіх притаманних їй якостей.

В своїх дослідженнях С. Л. Рубінштейн звертає увагу на те, що: “...людина є особистість в силу того, що свідомо визначає своє відношення до оточення” [5, с. 131]. Інтелект має свій прояв влюбій діяльності. Він може бути результатом творчого відношення особистості до постановлення задач і їх вирішення.

Об’єктивним джерелом інтелектуальної діяльності людини є суспільна потреба в відкриттях, дослідженнях, вирішенні нових варіантів декору, в оздобленні новим орнаментом виробу, інтер’єру.

Інтелектуальна творча діяльність розвивається на засадах закону сучасного декоративно-прикладного мистецтва, яка, на нашу думку, є гармонією краси і довільності, суворою логікою конструкції, винахідливістю у використанні матеріалу. Багатство і різнобарв’я декоративно-прикладного мистецтва, пов’язане з тим, що воно несе в собі досвід зорово-емоційного сприймання світу людиною. Завдяки асоціаціям, цей зміст набуває різноманітності, глибини. Для цього людина повинна розвивати можливість “домислити”, “домалювати” і вміти абстрагувати.

В школах існує тісний зв’язок між роботами ручної художньої праці і предметами образотворчого мистецтва; малюванням; ліпленням в молодших класах; декорування виробів на уроках технічної праці у дітей поступово складається того, що трудове навчання приносить естетичну насолоду, створює приємні емоції.

Так, в своєму дослідженні Д. М. Скильський підтверджує ефективність комплексного підходу в виховному та навчальному процесі існування взаємозв’язку набуваємих технічних навичок виготовлення художніх виробів з розвитком інтелектуальних і творчих здібностей особистості. Він вважає, що: “...важливим резервом удосконалення трудового навчання є внесення естетичних елементів на уроках праці, яке здійснюється в процесі опанування школярами народного декоративно-прикладного мистецтва та його традицій” [6, с. 30].

Процес роботи над предметами декоративно-прикладного мистецтва є найбільш ефективним, якщо здійснюється в різноманітних зв’язках образотворчої діяльності з трудовою. Підлітковий вік – початок інтенсивного інтелектуального розвитку та формування інтелекту, моральних устоїв, ідеалів, розвитку системи оцінки суджень. В цьому віці школярі проявляють здібність до складного аналітико-синтетичного мислення сприймання предметів і явищ. Пам’ять та увага поступово набирають характер організованих, регулюємих та керуємих процесів. В своїх дослідженнях В. А. Крутецький наголошує: “... в підлітковому віці помітно збільшується об’єм уваги, її перевтілення з одного виду діяльності на інший. Важливою особливістю даного віку є підвищена здібність до абстрактної уяви, до формування активного, самостійного і творчого мислення. Тому, необхідно всіляко стимулювати самостійне і творче мислення підлітків” [3, с. 114].

Творчість є основою всякої винахідницької роботи. Так працюючи над художнім виробом на уроках трудового навчання для школярів розкривається горизонт творчої, дослідницької роботи, яка повинна закінчитись певним досвідом. Вся праця винахідницької роботи, будучи інтелектуальною діяльністю, багато в чому схожа з іншими видами інтелектуальної діяльності. Не тільки навички та інтелектуальна робота, яка пов’язана з

необхідністю пристосовувати свої дії до змінюючихся умов і вирішення нових задач, але і творча робота пов'язана з працею.

Зв'язок ручної художньої обробки матеріалів школярами з їх інтелектуальним розвитком можна вбачати в тому, що під час роботи учень користується одним інструментом для того, щоб оволодіти іншим. Але розвиток інтелекту може проходити тільки в процесі праці. За визначенням С. Л. Рубінштейна: "Творчою є всяка діяльність, що створює дещо нове, оригінальне, що потім входить в історію розвитку не тільки самого творця, але і науки, мистецтва" [5, с. 57].

Розглядаючи вплив мистецтва на особистість і розвиток художнього мислення він звертає увагу на те, що сприймання художника, як художнє, не тільки проявляється, але і формується в процесі художнього відображення сприймаємого. Він сприймає дійсність у відносності до вимог, які виходять від умов її зображення. Якісне художнє відображення достатньо відчутне не тільки за умови перетворення, але і в момент перетворення в матеріалі, який пам'ять надає уяві. Відомо, що пам'ять тісно пов'язана зі спостереженнями та обробкою матеріалів, відповідно запам'ятовування інформації, зберігання її і відтворення спрямованості відповідною вибірковістю. Особливість художньої уяви полягає не в деформації відображуємого, а в здібності працювати з конкретним матеріалом для творчого перетворення.

Уява і творчість тісно пов'язана між собою. Уява формується в процесі творчої діяльності, а у художній творчості існує фантазія. Так, учень розробляючи орнамент свого виробу, фантазує і створює власний орнамент, свою кольорову гаму, яку відчуває тільки він, з врахуванням текстури деревини, чи кольору того чи іншого матеріалу, з яким він працює.

Уява відіграє важливу роль в творчості. Так, при занятті ручною художньою обробкою матеріалів, школярі інтуїтивно відчувають гармонію, форму, колір майбутнього виробу. Відчувають технологічні властивості матеріалу, з яким вони працюють, відкриваючи в готовому виробі небачені для інших якості.

Д. О. Тхоржевський, досліджуючи процеси організації трудового навчання, зауважував: "Всі засоби виразності, якими користується творчість, слугують проявом перетворення діяльності уяви" [6, с. 358]. В процесі творчої діяльності виникає емоційна напруженість, зацікавленість в пошуках рішення завдання. Образ, який виникає в процесі творчої діяльності, є результатом складних творчих дій з матеріалом, під час роботи з яким і розвивається художнє мислення.

За дослідженням вчених: мислення, як пізнавальна теоретична діяльність, тісно пов'язана з дією, мислення зародилось в трудовій діяльності, як практична операція, момент чи компонент практичної діяльності і тільки потім виділилась в відносно самостійну теоретичну діяльність. З динамікою мислення пов'язане, також, емоційне відчуття. Відомо, що емоційні відчуття – це відношення людини до навколишнього світу, до її діяльності, до сприймання краси, гармонії, різнобарв'я кольорової гами. В підлітковому віці, емоційні переживання, на відміну від переживань школярів початкової школи, набувають певної стійкої сталості. Учень, як правило сприймає красу не пасивно, а проявляє власне емоційне відношення до того чи іншого твору мистецтва в своїх роботах, розкриваючи естетичне сприймання художнього твору.

Розвиток художніх здібностей має важливе значення для естетичного сприймання. Художній досвід набутий в процесі художньої ручної обробки матеріалів, допомагає краще усвідомити глибину краси декоративно-прикладного мистецтва, а заняття ним спонукає до вдумливого сприймання творів майстрів-умільців. Наявність навичок розумової праці, усидливості, старанності, систематичної уважності, допомагають успішному формуванню художніх здібностей в процесі занять художньою ручною працею.

За дослідженням В. О. Радкевич: "Ручна праця, пов'язана з виготовленням художніх виробів, дає учням змогу творити оригінально, фантазувати, імпровізувати, формувати

неповторну техніку виконання. Крім того, така праця дає змогу учням пізнавати життя і відображати його в своїх творах” [4, с. 39].

Розглядаючи ручну художню обробку матеріалів, як засіб розвитку творчих здібностей школярів, необхідно зауважити, що вона є одним із ведучих засобів розвитку художнього та естетичного смаку, допомагає цілеспрямовано впливати на розвиток творчих здібностей особистості. В дитячі роки дитина більш ефективно сприймає навколишнє середовище, красу світу. При розробці художніх образів доцільно використовувати не тільки репродукції, а брати образи з навколишнього середовища, використовувати орнаменти не тільки геометричного, а вводити і орнаменти рослинного характеру беручи за основу оточуюче середовище, враховуючи кольорову гаму текстури деревини.

Головною метою художньої ручної обробки матеріалів повинен бути результат, завдяки якому в дитини розвивається потяг до творчості. Кожен виріб, кожне художнє панно, повинне мати своє призначення, товарну цінність та естетичний вигляд. Тому, від того, як будуть підібрані об'єкти праці, доступність їх виконання, буде залежати в повній мірі розвиток творчих здібностей особистості, її нахили та художнє і естетичне сприймання майбутнього виробу.

Розвиток творчих здібностей повинен бути пов'язаний з працею, яка змушує підсвідомо підкорятися вимогам краси, естетичного оформлення, відпрацювання художнього смаку, координації рухів. Необхідно також звернути увагу на залежність майстерності рук з розумовим розвитком. Так існує залежність між, розумовим розвитком, розумовими здібностями і майстерністю рук. Загально відомо, що творчість безпосередньо пов'язана з інтелектом людини, розвиток інтелектуальних здібностей пов'язаний з працею.

Від того, чим займається людина, якою працею, проходить залежність розвитку нахилів та здібностей. Тому, розглядаючи ручну художню обробку матеріалів і вплив її на творчі здібності, фізичний та інтелектуальний розвиток, необхідно зробити висновок, що вона повністю задовольняє вимоги поставлені перед школою. Загально відомо, що навчання повинно тісно пов'язуватись з багатогранною грою розумових та фізичних сил.

Розвиток мрій, фантазії і їх довговічність повинна знаходити своє втілення в виробах, які виготовляються під час ручної художньої обробки матеріалів. Діти повинні свідомо використовувати свої здібності до фантазії, мати можливість розвивати її під час роботи над задуманим виробом і самостійно створювати образи, які вони придумали. Вільна творчість, за задумом виконавця, надає йому можливість творити і розвивати свої здібності, виходячи за певні догмати.

Таким чином, дослідивши процес забезпечення інтелектуального розвитку учнів засобами ручної художньої обробки матеріалів, ми дійшли певних висновків. А саме: заняття ручною художньою обробкою матеріалів стимулюють інтелектуальний розвиток дитини, викликають потяг до пізнання навколишнього світу, природи. Радість, яку отримує учень від виготовленого виробу, сприяє заохоченню до творчої діяльності, створює відповідно емоційне піднесення в процесі творчої діяльності, збуджує фантазії, абстрактне мислення. емоційну пам'ять. Розвиток емоційної пам'яті дає змогу зберегти і в подальшому житті відтворити відчуття, отримані в дитячі роки при створенні виробу, який мав безпосередній вплив на особистість, її інтелектуальний розвиток. В підлітковому віці емоції мають серйозне значення для інтелектуального розвитку особистості. Коли емоції позитивні то, відповідно, особистість стає наполегливою в праці, стриманою в своїх почуттях, а це один з чинників досягнення творчого результату, а творчість вимагає стримування емоцій для досягнення мети поставленої перед учнем. Причетність до творчого процесу виготовлення художніх виробів, дозволяє учневі відчути радість від того, що він навчився робити гарні і корисні речі, відчувати себе фахівцем своєї справи.

Творча робота кожного школяра – поштовх до нових незнайомих горизонтів пошуку досконалості своєї трудової діяльності. Виконання художніх робіт – поштовх до самоаналізу

та самовиховання. Виготовляючи об'єкт праці та проводячи його розробку, учневі необхідно проводити порівняльний аналіз з роботами інших школярів. При цьому проходить самопереконавання в вірності чи невірності обраного шляху виконання власного задуму. Розробляючи проект він повинен розрахувати час його виготовлення та складність. В процесі художньої обробки матеріалів в учнів розвивається почуття бережливого відношення до матеріалів, обладнання та удосконалення пристосувань і інструментів.

Використана література :

1. *Бехтерев В. М.* Творчество с точки зрения рефлексологии / В. М. Бехтерев // в кн. : С. О. Грузенберг. Гений и творчество. – Л. : 1924. – 120 с.
2. *Выготский Л. С.* Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк : книга для учителя / Лев Семенович Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 93 с.
3. *Крутецкий А.* Психология обучения и воспитания школьников / А. Крутецкий. – М. : Просвещение, 1976. – 303 с.
4. *Радкевич В. О.* Науково-педагогічне забезпечення професійного навчання майбутніх робітників і майстрів народних ремесел : дис. ... канд. пед. наук. – К., 1995. – 260 с.
5. *Рубинштейн Л. С.* Основы общей психологии / Л. С. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. 1. – 194 с.
6. *Скильський Д. М.* Изучение декоративно-прикладного искусства в школе как средство развития творческих способностей учащихся (на материале искусства Прикарпатья) : дис. ... канд. пед. наук / Д. М. Скильський. – М., 1973. – 139 с.
7. *Тхоржевський Д. О.* Методика трудового та професійного навчання : 4-е вид. – Ч. 2. / Дмитро Олександрович Тхоржевський. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. – 186 с.

Яковлева В. А., Чумак А. С. *Интеллектуальное развитие учеников средствами ручной художественной обработки материалов.*

В статье раскрыта связь интеллектуального развития учащихся с их потребностями, которые созданы для них и опираются на их возможности. Определены особенности интеллектуального развития учащихся средствами ручной художественной обработки материалов и преимущества комплексного подхода к организации данного процесса.

Ключевые слова: *интеллектуальное развитие, творческая деятельность, ручная художественная обработка.*

Yakovleva V.A., Chumak A. S. *Intellectual development of students by facilities of hand artistic treatment of materials.*

In article connection of intellectual development of pupils with their requirements which are created for them is opened and base on their opportunities. Features of intellectual development of pupils by means of manual art processing of materials and advantages of the complex approach to the organization of the given process are determined.

Keywords: *intellectual development, creative activity, manual art processing.*

Яшанов С. М.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ІНФОРМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ
В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ**

У статті розглянуто питання компетентісного підходу в концепції розвитку системи інформатичної підготовки майбутніх учителів технологічної освіти в умовах Болонського процесу. Показані шляхи формування інформатичної компетентності з позицій рівневого підходу.